

Saeima nedod meža īpašniekiem lielāku brīvību

Autors: Māris Kirsons

Meža īpašniekiem Latvijā koki jāaudzē pat vairāk nekā 30 gadus ilgāk nekā konkurentiem Zviedrijā, šāda situācija saglabāsies, kā to paredz Saeimas vairākuma lēmums nevirzīt izskatīšanai sagatavotos grozījumus Meža likumā, kuri paredzēja priecai galvenās cirtes vecumu samazināt no 101 līdz 81 gadam, eglei – no 81 līdz 61 gadam, bērzam un melnalksnim – no 71 līdz 51 gadam, apsei no 41 līdz 31 gadam.

Vispirms pamatnostādnes un izvērtējumu

Saeimas deputāts Uģis Rotbergs norādīja, ka pašlaik nav pareizais laiks runāt par koku cirtšanas vecuma samazināšanu. Proti, 2024. gadā Satversmes tiesa skatīja lietu par Zemkopības ministrijas virzītajiem grozījumiem koku cirtšanas noteikumos, kur bija runa par mazāka diametra koku cirtšanu: “Vecums un diametrs ir saistīti. Kurš ir redzējis jaunus, resnus kokus? Nevienš. Ko lēma tiesa? Grozījumi tika atzīti par neatbilstošiem Satversmei. Tiesa uzsvēra, ka nav pietiekami izvērtēta ietekme uz vidi, nav ievērots piesardzības princips, sabiedrības līdzdalība lēmuma pieņemšanā nav bijusi pietiekama. Valstī ir izveidota attīstības plānošanas sistēma. Nozaru politikām ir jābūt vispirms. Ir nepieciešams stratēģiskās ietekmes uz vidi novērtējums, ja nozaru politika ir saistīta ar vidi.” Deputāts atgādināja, ka šobrīd nav spēkā esošu mežu un to saistīto nozaru pamatnostādņu un nav arī ietekmes uz vidi novērtējuma.

“2025. gada 20. novembrī Ģenerālprokuratūra sāka pārbaudi, vai, lemjot par atbalsta sniegšanu kokrūpniekiem, valsts amatpersonas ir rīkojušās atbilstoši likumu prasībām. Savukārt šā gada martā Ģenerālprokuratūra ierosināja kriminālprocesu par iespējamām pārkāpumiem saistībā ar prettiesisku atbalsta sniegšanu kokrūpniekiem. Valsts kontrole ir sākusi pārbaudi par a/s “Latvijas valsts meži” pārraudzības efektivitāti, proti, kā tiek īstenotas valsts un sabiedrības intereses, pārvaldot valsts īpašumā esošos

mežus,” norādīja U. Rotbergs aicinot sagaidīt gan Ģenerālprokuratūras, gan Valsts kontroles darba rezultātus.

Privātmežu īpašnieki neizpratnē

Privāto mežu īpašnieki neizprot parlamentāriešu vairākuma pozīciju, jo valsts savu mežu apsaimniekotājam var noteikt citādākas prasības, nekā privātajiem mežu īpašniekiem, turklāt sasaisīt privātīpašnieku lēmumu pieņemšanas brīvību savā īpašumā ar Valsts kontroles un Ģenerālprokuratūras darba rezultātiem attiecībā uz valsts mežu apsaimniekotāju, maigi izsakoties, ir ļoti dīvaini. Vienlaikus var secināt, ka Saeimas vairākuma lēmums apzināti nedod mežu īpašniekiem Latvijā tādas pašas vai līdzvērtīgas tiesības attiecībā uz koksnes resursu ieguvī kādas ir Zviedrijā, nerunājot par Somiju vai Norvēģiju. Būtībā šāda situācija jāuzskata par konkurences kropļošanu, kuras sekas ir mazāki ienākumi mežu īpašniekiem. Šāda pieeja neļauj meža īpašniekam lemt, preventīvi reaģējot uz riskiem – biežāk no īpašuma tiek iegūta bojāta koksne, kas izmantojama tikai malkā (par tās pārdošanu samaksa vienmēr ir mazāka nekā par zāgļbaļķiem vai finierklučiem). Malkas audzēšana nebūt nav efektīvākais vai produktīvākais zemes izmantošanas veids, vēl jo vairāk, ja valsts nespēj vai nevēlas samaksāt adekvātas kompensācijas par saimnieciskās darbības daļēju vai pilnīgu ierobežošanu.

Pieprasa izvēles tiesības

Mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības (MPKS) “Mūsu mežs” vadītāja Aneta Rulle pauž stingru atbalstu piedvātajiem grozījumiem Meža likumā, kas paredz galvenās cirtes vecuma samazināšanu: “Ir laiks beigt tiražēt mītu, ka meža īpašnieks ir sava īpašuma ienaidnieks,” viņa uzsver, norādot, ka ierosinātās izmaiņas nav pavēle cirst, bet gan brīvība saimniekam lemt par savu mantu brīdī, kad koksne ir visvērtīgākā.

“Ir maldīgi uzskatīt, ka meža īpašnieks ir sava īpašuma ienaidnieks; tieši otrādi – saimnieks ir ieinteresēts, lai mežs atjaunotos un paliktu vērtīgs nākamajām paaudzēm un neviens neliek obligāti zāgēt,” tā A. Rulle. Viņa skaidro, ka piedāvātās izmaiņas tikai dotu tiesības saimniekam pašam lemt par savu īpašumu.

“Mēs aicinām beigt biedēt sabiedrību ar mītiem. Latvijā koksnes resursu ieguve nav beigas, bet jauna meža sākums – mēs stādām un kopjam, lai nākamajām paaudzēm paliktu nevis trupējuši brikšņi, bet vērtīgas audzes.”

Latvijas lielākais privāto meža īpašnieku kooperatīva “Mežsaimnieks” (>1200 biedri, apsaimnieko >30 000 ha meža) vadība skaidro, ka meža īpašnieki ir piesardzīgāki un saimnieko ilgtspējīgāk, nekā noteikts likumos. Proti, pretēji bažām par “vispārēju izciršanu”, “Mežsaimnieka” dati rāda pretējo – ikgadējais pieaugums: vairāk nekā 200 000 m³, bet faktiskā koksnes resursu ieguve ~100 000 m³ gadā (ieskaitot kopšanas cirtes).

“Meža likuma atvēršana bija iespēja dot brīvību saimnieciskajiem mežiem,” piebilst A. Rulle, skaidrojot, ka piedāvātās izmaiņas neatceļ un nemazina dabas aizsardzības prasības, nemaina īpaši aizsargājamo teritoriju un citu spēkā esošo ierobežojumu regulējumu, bet attiecas uz saimniecisko mežu apsaimniekošanu.

“Mēs aicinām uz zinātnē, ne bailēs balstītu diskusiju. Latvijas budžetam ir vajadzīgi ieņēmumi valsts aizsardzībai un labklājībai, meža nozare ir gatava tos nodrošināt, ja tai noņems normatīvās važas,” ir pārliecināta A. Rulle. Viņa atgādina, kamēr ar populistiskiem saukļiem kāds mēģina biedēt sabiedrību, nozare pieprasa tiesības saimniekot racionāli, nevis noraudzīties, kā Latvijas zaļais zelts pārvēršas mazvērtīgā malkā un kaitēkļu perēkļos.

“Cik ilgi Latvijā tiks uzturēta konkurētspējas diskriminācija, ja Latvijas mežsaimnieki šobrīd ir iedzīti stūrī ar normatīvismu, kamēr kaimiņvalstīs Skandināvijā saimniekošana ir elastīga un ekonomiski pamatota?”, skarba ir A. Rulle, piebilstot, ka savlaicīga koksnes resursu ieguve baro Latvijas ekonomiku un nodrošina enerģētisko neatkarību (drošību), neatstājot resursus sapūšanai mežā. “Tikai jauna, veselīga un augoša audze aktīvi piesaista CO₂. Vecs, pūstošs mežs nav “plaušas”, bet oglekļa avots,” uz klimatom būs CO₂ piesaistes jautājumu skaidro A. Rulle.

Veicināsim malkas ieguvi

“Latvijai ir maksimāli efektīvi un lietderīgi jāizmanto zemes resursi, nodrošinot eksporta ienākumus, darba vietas, nodokļu ieņēmumus valsts budžetā,” situāciju vērtē Latvijas Mežu sertifikācijas padomes priekšsēdētājs Māris Liopa. Viņš neizprot, kāpēc Latvijas

mežos būtu jāpalielina sapuvušas koksnes apjoms, kas pēc Meža resursu monitoringa datiem jau pārsniedzis 64 milj. m³, kas pat pēc pieticīgiem aprēķiniem nozīmē sapūdēt 2-2,5 miljardus eiro.

“Pēdējo 16 gadu laikā atmirušās koksnes daudzums palielinājies par vairāk nekā 7,7 miljoniem m³ un diemžēl nākotnē šīs tas turpinās pieaugt, piemēram, egļu audzes pēc 50 gadu vecuma ir daudz ievainojamākas gan no astonezobu mizgrauža invāzijas, gan vējgāzēm, kas nozīmē, ka no šādām audzēm lielākoties iegūs enerģētisko koksni, kuras vairošana nekādu būtisku piensumu ne sabiedrībai, ne valsts budžetam neradīs, bet īpašniekiem lielākas tiesības lemt Saeimas vairākuma ieskatā dot nedrīkst,” skaidro M. Liopa. Viņš atgādina, ka pēdējo gados sanitārajās cirtēs iegūtās koksnes apjoms ir pieaudzis teju piecas reizes, kas nozīmē mazākus ienākumus ne tikai mežu īpašniekiem, bet arī valsts budžetam.

“Vai tiešām lēmumu pieņēmēju vairums ignorē skaitļus? Mežs klāj teju 53% Latvijas teritorijas, kopējā krāja ir apmēram 670 milj. m³, ikgadējais pieaugums ap 24,6 milj. m³, tai pašā laikā mežizstrādes apjoms ir būtiski (!!!) mazāks. Meža nozare viena pati ģenerē ap 5,4% no IKP, summējot ar tās pasūtījumiem pakalpojumu sektoram, šis skatlis būs vēl iespaidīgāks. Īpaši svarīga meža nozare ir Latvijas reģionos, nodrošinot lielāku daļu no pievienotās vērtības un augstāk nekā vidēji apmaksātas darba vieta,” analizē M. Liopa. Pārsteidzoši, ka koksnes resursu ieguves vecums Latvijā teju 36 gadus pēc neatkarības atgūšanas balstās padomju laiku principos.

“Dīvaini, ka priedes un egles ciršanas vecums Latvijā un Krievijā ir vienāds, to pielāgot mūsu valsts situācijai likumdevēju vairākums neriskēja,” skarbs ir M. Liopa. Viņš uzsver, ka politisko lēmumu pieņēmēju darbība vai, precīzāk, bezdarbība atstāja un atstās būtisku ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, nodarbinātību, nodokļu samaksas apmēriem, arī labklājību.

“Tāpēc tieši no politisko lēmumu pieņēmēju darba bija, ir un būs atkarīga Latvijas valsts, šeit dzīvojošo un arī vērtības radošo uzņēmēju rītdiena – ekonomiski pamatota, videi draudzīga sociāli taisnīga tautsaimniecība, kura ģenerē nodokļus valsts budžetā, vai arī pārspīlēti ierobežojumi un liegumi, kas miljardu eiro lielām vērtībām ļauj vienkārši sapūt un atbilst rezervāta statusam. Kā zināms, sabiedrībai vitāli svarīgo pakalpojumu nodrošināšanai

arvien vairāk trūkst naudas un, diemžēl, vienīgais risinājums ir valsts parāda audzēšana un nodokļu likmju paaugstināšana (ne naudas nopelnīšana), kur “griesti” var tikt sasniegti jau tuvākajā laikā,” tā M. Liopa.

Lēmumiem jābalstās datos

Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs Rolands Feldmanis

“Bieži tiek piesaukts arguments par mežu kā sabiedrības kopējo labumu un ekosistēmu pakalpojumu nodrošinātāju, šajā diskusijā nereti tiek ignorēts, ka tieši aktīva, pārdomāta meža apsaimniekošana veicina meža ražību, veselību un spēju piesaistīt oglekli. Koku aprīte nav meža iznīcināšana, bet nepārtraukts cikls, kurā augošs, jauns un vitāls mežs piesaista vairāk oglekļa nekā pāraudzētas, stagnējošas audzes. Mērķtiecīga koksnes ieguve un savlaicīga atjaunošana palielina gan meža produktivitāti, gan tā ieguldījumu klimata mērķu sasniegšanā. Apgalvojumi par CO₂ bilances pasliktināšanos un nenoteiktiem rezultātiem bieži neņem vērā faktu, ka koksne, nonākot ilgdzīvojošos koksnes produktos, turpina uzkrāt oglekli arī ārpus meža. Turklāt koksnes pārstrādē galvenokārt tiek izmantoti stumbri ar salīdzinoši nelielu diametru, un resnāki koki ne vienmēr ir nepieciešami pārstrādes vajadzībām. Tas nozīmē, ka mežsaimnieciskā darbība var būt precīzi pielāgota gan nozares vajadzībām, gan ekosistēmas ilgtermiņa līdzsvaram.

Tiesiska valsts nozīmē nevis lēmumu nepieņemšanu vai pastāvīgu vilcināšanos, bet gan spēju balstīt politiku datos, zinātnē un ilgtermiņa skatījumā. Meža apsaimniekošana, kas balstās koku aprītē, produktivitātes pieaugumā un koksnes izmantošanā ilgmūžīgos produktos, vienlaikus stiprina ekosistēmu pakalpojumus, samazina spiedienu uz citiem, neatjaunojamiem resursiem un veicina oglekļa piesaisti. Tādēļ jautājums nav par to, vai mežs ir sabiedrībai, bet gan par to, kā to apsaimniekot tā, lai sabiedrība ilgtermiņā iegūtu gan tīru vidi, gan spēcīgu, konkurētspējīgu nozari.”

Zemāk tabula:

Koku ciršanas vecumu salīdzinājums (galvenā cirte)

Valsts	Priede	Egle	Bērzs
Krievija	101	101	61
Latvija	101	81	71
Baltkrievija	81	81	61
Polija	80	80	60
Zviedrija	65	60	35
Somija	Īpašnieka lēmums	Īpašnieka lēmums	Īpašnieka lēmums
Norvēģija	Īpašnieka lēmums	Īpašnieka lēmums	Īpašnieka lēmums

Avots: Latvijas Mežu sertifikācijas padome